

Uniwersytet Gdański

Zakład Psychologii Osobowości i Psychologii Sądowej

„Obyś cudze dzieci uczył!”

Refleksja na temat pracy wychowawczej
i relacji nauczyciel - uczeń

dr Marcin Szulc, prof. UG

Pytanie

Do nauczycieli i uczniów:

Jaki jest Twój ulubiony dzień tygodnia?

Co młodzież identyfikuje
jako ich największy problem?

Brak pozytywnych dorosłych,
którzy mieliby czas i chcieli rozmawiać

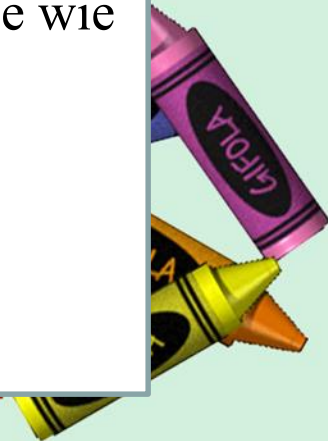
Zmiany, zmiany, zmiany...

- Zamiana kierunku przekazu wartości (kultura prefiguratywna zastąpiła kulturę postfiguratywną (M. Mead)
- Akulturacja
- Dotychczasowy model relacji z dzieckiem, choć wygodny staje się anachroniczny

Cechy współczesnej rzeczywistości

- Do szkoły nie przychodzą jako „czysta karta do zapisania”, już coś wiedzą o świecie (tożsamość cyfrowa)
- W niektórych sprawach wiedzą nawet więcej niż my...
- Naszym zadaniem jest uporządkowanie im tej wiedzy a to stanowi WYZWANIE dla nauczyciela (trzeba się czasem przyznać, że nie wie się wszystkiego i nie ma się na wszystko recepty...)

Cechy współczesnej rzeczywistości

- Zmiany, choć powolne są **nieuchronne**
- Czy nam się to podoba czy nie zmiany społeczno-kulturowe zachodzące w społeczeństwach wymuszą także zmiany w zakresie wychowywania dzieci i relacji nauczyciel – uczeń
- Częściej będziemy doradcami, facylitatorami i przewodnikami

Cele pracy wychowawczej

Cele pracy wychowawczej

Satysfakcjonujące funkcjonowanie

- na poziomie osobistym
- w relacjach z bliskimi (rodzina, przyjaciele)
- w otoczeniu społecznym, w społeczności lokalnej
 - **w społeczeństwie obywatelskim**

(Grondas, 2018)

Cele pracy wychowawczej

- Akceptacja siebie i otoczenia
- Autonomia - niezależność postaw, ocen, poglądów, decyzji
- Trafna percepcja rzeczywistości
- Wewnętrzna spójność, uporządkowanie i równowaga
- Poczucie sprawczości
- Konstrukttywne i satysfakcjonujące funkcjonowanie w rolach

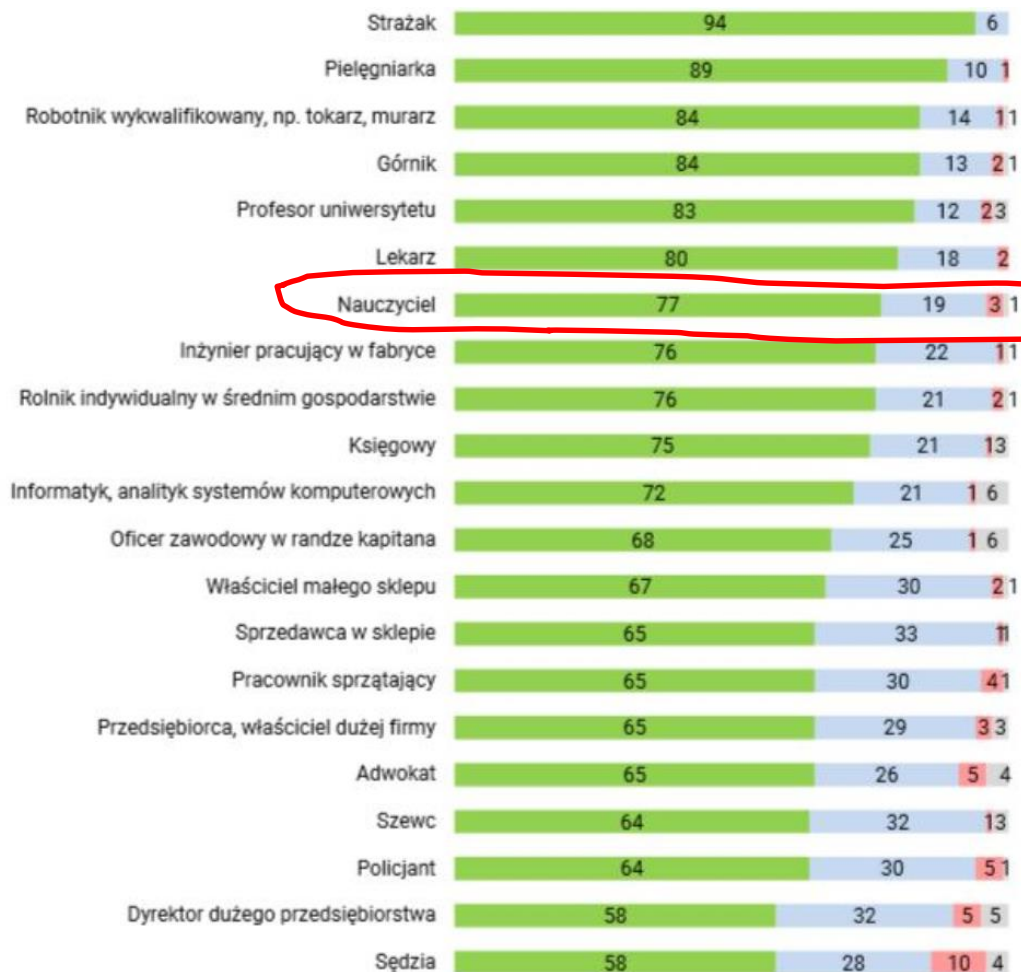
(Grondas, 2018)

Nauczyciel - Wychowawca

Społeczne uznanie dla pracy nauczyciela

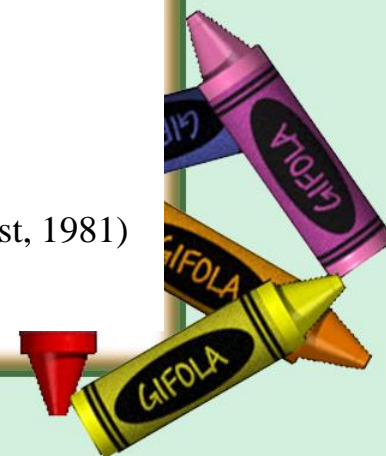
CBOS, 2019

Szczególna sytuacja rozwojowa młodego nauczyciela

Dla nauczyciela początki kariery zawodowej przypada na okres wczesnej dorosłości - według R. Havighursta to czas przypadający na realizację złożonych zadań rozwojowych:

- rozpoczęcie pracy
- znalezienie swojej grupy społecznej
- wybór partnera życiowego,
- założenie rodziny i nauczenie się życia ze współmałżonkiem,
- rozpoczęcie wychowywania dzieci,
- prowadzenie samodzielnego gospodarstwa domowego,
- podjęcie pracy i realizacja roli zawodowej,
- podjęcie obowiązków obywatelskich (Havighurst, 1981)

Szczególna sytuacja rozwojowa młodego nauczyciela

Większość **młodych nauczycieli** nie uporała się z fundamentalnymi zadaniami:

- **uniezależnieniem się od rodziców**
- **osiągnięciem dojrzałości w rozumieniu świata** (złożoność świata i życia, szerokie horyzonty, **utrzymywanie kosztownego energetycznie dualizmu** – szacunek wobec odmienności poglądów)
- **ustaleniem osobistej hierarchii wartości** (Grondas, 2018)

Z czym się mierzymy?

- Systemowe niszczenie autorytetu nauczyciela w połączeniu z bardzo silną presją na realizację jego roli
- silne przeżywanie konfliktu między poziomem wymagań a coraz wyraźniejszym obniżeniem statusu społecznego, co przyczynia się do pogłębienia frustracji (analogiczna sytuacja dotyczy pracowników naukowo – dydaktycznych)
(Kawka 1998)

Sprzeczne wymagania

od policjanta i sędziego do terapeuty

W jaki sposób tworzyć szkołę
wolną od relacji folwarcznych?

W jaki sposób tworzyć szkołę wolną od relacji folwarcznych?

„Maksimum wymagań i maksimum szacunku dla każdego”

Anton Makarenko

- Wykorzystanie potencjału uczniów, ich wiedzy i doświadczenia
(**czy młody zawsze jest głupi, a stary to zawsze zgred?** (agism))
- Poprzez dokonywanie wyborów uczą się osobistej odpowiedzialności
- **Rola nauczyciela jako lidera facylitatora, doradcy a nie szefa**
- Narzucanie uczniom „odpowiednich” sposobów widzenia, działania, ogranicza się na ogół do kontroli zachowań i ma niewielką efektywność poza murami szkoły (Grondas, 2018)

W jaki sposób tworzyć szkołę wolną od relacji folwarcznych?

- Sensem oddziaływań wychowawczych jest **samodzielny rozwój jednostki**,
- nie udaje się przy zastosowaniu **przymusu**, polega natomiast na **organizowaniu sytuacji pobudzających i wspomagających naturalną aktywność** (Grondas, 2018)
- Uczniowie odpowiednio stymulowani, są w stanie ukształtować w sobie **gotowość do samodzielnego działania** (rozwiązywania problemów i konfliktów w klasie i w szkole) a przez to rozwijać swoje **kompetencje poznawcze komunikacyjne i interpersonalne** (Grondas, 2018)

Efektywne środowisko wychowawcze

- BEZPIECZEŃSTWO
- OTWARTA KOMUNIKACJA
- SPÓJNY SYSTEM NORM
- STAŁA WSPÓŁPRACA ZESPOŁU NAUCZYCIELSKIEGO
- UNIKANIE ZACHOWAŃ TOKSYCZNYCH

NAUCZYCIELI

- PROGRAMY I PROCEDURY PRZECIWDZIAŁANIA

DESTRUKCYJNYM ZACHOWANIOM UCZNIÓW (Grondas, 2018)

Zawód nauczyciela jest jednym z najtrudniejszych,
najbardziej prestiżowych i najważniejszych zawodów
na Świecie,

bo nauczyciel jest nośnikiem kultury

Dlaczego ta praca jest taka trudna

1. Praca o strategicznym znaczeniu dla Państwa, wykonywana w trudnych i szkodliwych warunkach (hałas, ciągłe napięcia, konieczność multitaskingu – prowadzenie zajęć przy jednoczesnej kontroli zachowania uczniów, realizacji zadań wychowawczych i zapewnianiu bezpieczeństwa)
2. Praca, w którą jak prawie żadną inną profesję wpisany jest obowiązek samorozwoju i konieczność „bycia na bieżąco”. Wymaga nieustannej modyfikacji metod pracy, indywidualizacji technik oddziaływania

Dlaczego ta praca jest taka trudna

3. Nauczyciel - ostatnie ogniwo pomiędzy systemem edukacji a uczniem, które amortyzuje **absurdalne decyzje płynące od decydentów okazujących fałszywą troskę o młodsze pokolenie a faktycznie działających w celach propagandowych**
4. „Nauczyciel pracuje sobą”. Praca nauczyciela związana **z silnym, przewlekłym stresem** spowodowanym **ekspozycją społeczną** i stałą koniecznością utrzymywania kontroli własnego zachowania i wyglądu
5. Praca związana z odpowiedzialnością za życie oraz zdrowie fizyczne, psychiczne, społeczne ucznia i jego postępy w nauce

Dlaczego ta praca jest taka trudna

6. Praca związana ze stresem spowodowanym **kontaktem z jego prawnymi opiekunami**
7. **Kult sprawozdawczości, czyli biurokracja** - przerost przepisów, niejednolitych, niezrozumiałych, wykluczających się (Tokarz, 2018)
8. **Brak możliwości realnego awansu** – co robić dalej po osiągnięciu stopnia nauczyciela dyplomowanego (po 10-15 latach)? (Tokarz, 2018)

Kompetencje

**Nie każdy się nadaje do tej pracy,
zatem nie każdy powinien ją wykonywać**
konieczne jest posiadanie odpowiednich cech
i predyspozycji (a całość to nie suma części)

*Z dwóch nauczycieli matematyki, którzy
świetnie znają logarytmy, sinusy, pochodne
i całki, lepszy jest ten, który zna jeszcze
Homera, Wergiliusza, Miłosza...*

*„Wszyscy wiemy, że szkoła to nie życie,
ale moje życie składa się wyłącznie ze szkoły,
czyli coś jest nie tak”*

Fragment listu gimnazjalistki z Erfurtu

Dzieci i Szkoła

Czy lubisz się doksztalać?

Jeśli nie lubisz się uczyć, dlaczego mają to lubić Twoje dzieci i uczniowie?

„Kto chce zapalać innych, sam musi płonąć”

Ludwik Hirszfeld

- **Dzieci uczą się tylko tego, co je zainteresuje!**
- Dostosuj ambicje do możliwości „obróbki materiału” – jeśli postawisz dziecku zbyt wysoką poprzeczkę, nigdy nie będziesz dość zadowolony z jego postępów

Zadanie

**Dzieci lepiej uczą się od ludzi, których lubią
(z którymi mają dobre relacje)**

Nauczyciel lubiany (cechy)	Nauczyciel nielubiany (cechy)
?	?
?	?

Czy sądzisz, że Twój uczeń Cię lubi?

W czym przejawia się ich sympatia do Ciebie?

Co robisz w tym kierunku, żeby lubili Ciebie i Twoją lekcję?

Czy lubisz swoją pracę?

Czy lubisz ludzi w Twojej pracy?

Czy dzieci, które uczysz częściej krytykujesz czy chwalisz?

Nauczyciele a Rodzice

Czy rodzic ma nieograniczone prawo kształtować swoje dzieci tak jak chce?

- Do pewnego stopnia tak, pod warunkiem, że **nie utrudnia szkole** kształtowania **KLUCZOWYCH KOMPETENCJI**

Kompetencje kluczowe - połączenie wiedzy, umiejętności i postaw odpowiednich do sytuacji

Kompetencje kluczowe to te, których wszystkie osoby potrzebują do:

- samorealizacji i rozwoju osobistego,
- bycia aktywnym obywatelem,
- zatrudnienia
- **integracji społecznej (funkcjonowania w różnorodnym świecie!!!!)**

Kluczowe kompetencje

1. porozumiewanie się w języku ojczystym
2. porozumiewanie się w językach obcych
3. kompetencje matematyczne i podstawowe kompetencje naukowo-techniczne
4. kompetencje informatyczne
5. umiejętność uczenia się
6. inicjatywność i przedsiębiorczość
7. **świadomość i ekspresja kulturalna**
8. **kompetencje społeczne i obywatelskie**

Szkoła jako miejsce konfliktorodne

Obszary konfliktów

- Nauczyciel – Uczeń
- Uczeń – Uczeń
- Nauczyciel – Nauczyciel / Grupa
- Nauczyciel – Dyrekcja
- Nauczyciel – Rodzic
- Rodzic – Rodzic
- Rodzic – Dziecko (jako uczeń)

Klimat szkoły

- **Klimat społeczny jest wypadkową stosunków społecznych panujących w szkole, a najważniejszymi determinantami są postawy nauczycieli**
- **Ważnym elementem klimatu szkoły jest klimat grupowy istniejący w zespole nauczycielskim** (Sikorski, 2000; Szymańska, 2003)

- autorytarny styl zarządzania

(Dopóki ja jestem szefem ma być tak jak ja chcę!)

- zła atmosfera panująca w zespole nauczycielskim (brak zaufania, konflikty, wzajemna rywalizacja, brak wsparcia w trudnych sytuacjach)

- konflikty, których przyczyny są niejawne, ukrywane, co uniemożliwia ich rozwiązanie

Sugestie

Sugestie

„Co strawią nauczyciele, to jedzą uczniowie”

Karl Kraus

- samorozwój

Awans zawodowy ma sens i przyniesie efekt, jeśli wypływa z własnych potrzeb rozwojowych a nie tylko konieczności

- otwartość

- decentracja interpersonalna

- próba zrozumienia tego, co nowe i niezrozumiałe

Sugestie

Jeśli chcesz porządkować innych zrób porządek we własnym życiu

„Przyjdź z ofertą” do młodzieży

...żeby się chciało chcieć... (postawa i motywacja)

OBECNOŚĆ - młodzież zachowuje się tak,
jak pozwala wychowawca

Sugestie

Jeśli dziecko mówi ci „straszne” rzeczy o tym co robiło znaczy to,
że darzy Cię zaufaniem a to raczej powód do zadowolenia

Jeśli popełnisz błąd nie wstydź się przeprosić – zyskasz szacunek

Dzieci uczą się z tego co robisz i co mówisz

Sugestie

Uczniowie szanują nie srogich (brutalnych i bezwzględnych)
lub „wyluzowanych” nauczycieli, tylko tych
z zasadami i ludzką twarzą

Problemy wychowawcze okresu dojrzewania zazwyczaj są normą
i świadczą o wzroście dziecka a nie patologii

Pytanie filozoficzne

Ile jest Ciebie w szkole a ile jest szkoły w Tobie?

Ku refleksji...

Szkoła powinna dążyć do tego,

by młody człowiek opuszczał ją

jako harmonijna osobowość, a nie jako specjalista

Albert Einstein

*Rozmowa początkującego nauczyciela
z nauczycielem doświadczonym:*

- Czy ta praca po latach staje się łatwiejsza?

- Nie, jeśli wykonuje się ją jak należy.

Ale to najlepsza praca na świecie!

Ku refleksji...

*Nie jest tak źle jakby się wydawało,
ani tak dobrze jakbyśmy chcieli*

Tadeusz Kotarbiński

